

HAL
open science

Tempses subrecompausats e vutz passiva en occitan

Jean Sibille

► **To cite this version:**

Jean Sibille. Tempses subrecompausats e vutz passiva en occitan. XIeme congrès de L'Association Internationale d'Etudes Occitanes (AIEO), AIEO - Université de Lleida, Jun 2014, Lleida, Spain. pp.253-264. hal-01555583

HAL Id: hal-01555583

<https://hal.science/hal-01555583>

Submitted on 4 Jul 2017

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Tempses subrecompausats e votz passiva en occitan

1. Los tempses subrecompausats dins Alibert e endacòm mai

Dins sa *Gramatica occitana*, Loís Alibert cita pas que dos menas de tempses subrecompausats : un per l'actiu dels vèrbes conjugats amb *aver*, amb dos còps lo vèrbe *aver* : *ai agut cantat*, e un pels vèrbes conjugats amb *èsser*, simples o pronominals, amb dos còps lo vèrbe *èsser* : *es estat arribat* ; *se son estats perduts*. Menciona pas l'existéncia de tempses subrecompausats que mesclen *èsser* e *aver*, nimai l'existéncia a la votz passiva, de tempses subrecompausats parallèles a los de l'actiu. Cita los exemples següents :

(1) *E quand son estats arribats e an agut repausat, lor letras an bailadas al dit Sant Paire.*
(Cronica en pròsa de la Crosada)

D'aquel primièr exemple farga una tièra d'exemples pels autres tempses :

- *quand foguèron estats arribats e aguèron agut repausat, lor letras aguèron bailadas...*
- *quand eran estats arribats e avian agut repausat, lor letras avian bailadas...*
- *quand seràn estats arribats e auràn agut repausat, lor letras auràn bailadas...* eca.

(2) *Som estat anat.*

(3) *Me som estat passejat.*

(4) *Som estat anat caçar dins aquel bòsc.*

Los exemples 2, 3, e 4 son citats sens mencion de sorga, çò que pòt daissar pensar que son pas d'exemples autentic¹ mas d'exemples fargats per Alibert pels besonhs de sa *Gramatica*.

Chatbèrt (1990) coneis pas d'autres tempses subrecompausats que los citats per Alibert e afortís qu'aquestes tempses existisson pas al passiu :

« ... comme *èsser* est son propre auxiliaire et que nous n'avons pas pour habitude de joindre *aver* et *èsser*, je ne vois pas, personnellement, la possibilité, au passif, d'avoir des temps surcomposés : il y a déjà deux fois le verbe *èsser* ; comment l'ajouter une troisième fois, » (p. 42)

Ça que la, òm sap pas a qual « nous » fa referéncia dins « ... nous n'avons pas pour habitude... », çò que fa que i a dins aquela frasa de Chatbèrt, una certa ambigüitat : òm sap pas tròp se parla de l'occitan en general o solament de son parlar natiu.

Aquí los exemples citats per Chatbèrt, pels vèrbes conjugats amb *èsser* (simples o pronominals) :

(5) *M'es estat arribat*

(6) *L'òme es estat mai passat* (P.C. Delrieux, *Lo ròc de la cresta*, p. 87)

(7) *I èretz estats demorats ?*

(8) *I se serián estadas agradadas*

(9) *Per aqueles sèrres, chèstres e codenasses, de monde del país, se son estat perduts* (P. Gayraud, *Lo libre del Causse*, p. 127)

Los exemples 5, 7, 8 son citats sens mencion de sorga.

Dins un memento gramatical en linha podèm legir :

« Emploi des formes surcomposées :

Ces formes n'existent que pour les verbes exprimant une action, conjugués à la voix active ou pronominale... »

Aquesta afirmacion – pro estonanta, coma o anam veire pus luenh – se retròba dins lo *Dictionnaire grammatical de l'occitan moderne selon les parlers languedociens* de Florian Vernet (2000) :

¹ Entendèm per *autentic*s d'exemples traches de textes literaris d'autors qu'èron de locutors natus o traches de discorses espontanèus de locutors natus (enregistrats o notats per escrich).

« Ces temps [los tempses subrecompausats] n'existent que pour les verbes qui expriment une action et qui sont conjugués à la voix active ou à la voix pronominale » (p. 118, § I).

Dins la lista dels tempses subrecompausats que seguís aquesta frasa, Vernet menciona pas que los tipus *ai agut parlat* e *soi estat sortit*, valent a dire los citats per Alibert. Pasmens, dins lo paragraf que seguís admet l'existéncia d'autres tipus de tempses subrecompausats que mesclan *èsser* e *aver* :

« *Èsser* sert normalement d'auxiliaire a *aver*. Dans les formes pronominales on peut avoir : *Me soi estat {agut} passejat / I sèm aguts estats a Tolosa / M'es agut estat arribat de i anar* » (p. 118, § 2).

Ça que la, la formulacion es pro esquerrèra : *èsser* sèrv pas « normalament » d'auxiliar a *aver*, amai se – çò sembla – li pòt servir dins de cases particulars. Es probable que i a aquí una cauquilha e que se deuriá legir « *Èsser* sert normalement d'auxiliaire a *aver* dans les formes pronominales². On peut avoir : ... ». Pr'aquò de las tres formas citadas, n'i a pas qu'una qu'es una « forma pronominala » : dins *I sèm aguts estats a Tolosa* avèm un temps subrecompausat del vèrbe *èsser* (o del vèrbe *estar*) ; dins *M'es agut estat arribat de i anar* avèm una forma subrecompausada de *arribar* (que se pòt pas conjugar a la « forma pronominala » atendent qu'es intransitiu) amb un complement (*m'*) al datiu.

Dins lo paragraf que ven après, legissèm :

« Les formes composées du passif ne sont pas des surcomposées : *Soi estat aimat* est un passé composé passif. Le passé surcomposé serait : **ai agut estat aimat* » (p.118, § 3)

Rai que las formas compausadas del passiu son pas de subrecompausats (al mens dins lo sens qu'o entend l'autor³). Rai tanben que la forma citada amb una asterisca existís pas. Pr'aquò existisson d'autres formas compausadas que meclan *èsser* e *aver* e que rendon possibla l'existéncia al passiu de formas subrecompausadas parallèlas a las de l'actiu.

2. Tempses subrecompausats que mesclan *èsser* e *aver*

Los temps subrecompausats que meclan *èsser* et *aver* – que prepausam d'apelar *subrecompausats mixtes* – s'encontran a l'actiu, a la forma pronominala, e tanben al passiu, coma o fan veire los exemples citats dins mantun obratge de gramatica.

2.1 Subrecompausats mixtes a l'actiu e a la forma pronominala :

2.1.1. A l'actiu :

- Exemples citats per Ronjat (§ 584) :
 - (10) *Ié sièds agudo estado en Arle, vous ?* (Mistral, Mirèio IV)
 - (11) *M'es agu arriba de ié veire li prince Vitour e Louis* (X. de Fourvière).
 - (12) *I 'guda venguda* (= *es aguda venguda*) (Dauzat)
 - (13) *Son 'gus vengus a la meijon i a quauqueis ans* (Peiregòrd, communiqué par M. Daniel)
- Exemples citats per Gayraud 1986 (pp. 59, 60)
 - (14) *I es agut estat* (Salvat, Gramatica 1^{èra} edicion)
 - (15) *Li sètz ajuts estats ?* (Miremont, Sud-Peiregòrd)
 - (16) *Al cloquièr de Rodez, a la pus cima, i sètz agut montat* (Séverac, Roèrgue)
 - (17) *Dins la mina, Nadineta, i sètz aguda davalada ?* (P. Gayraud, *La sexologa* p. 151).
 - (18) *Vous es jamai agu arriba de faire peta un cop de fioc ?* (J.P. Tennevin, *Lis Oilitan*, p. 119)
- Camproux (1958) tòrna prene los exemples citats per Ronjat.

² Amb aquò, seriá pus juste de dire « *Aver* serv normalament de participi a *èsser* », veire 3. çai jos.

³ Pus exactament son formalament de tempse subrecompausats dins la mesura que i clavan dos auxiliars, mas o son pas semanticament dins la mesura que correspondon als tempses compausats simples de l'actiu.

Dins la *Gramatica* de Salvat, l'exemple : *I es agut estat*, mencionat de la primèra (1943) a la tresena edicion (1974), publicadas del vivent de l'autor, desapareis dins la 4^{ena} edicion (1978) « revista » per Ernest Nègre⁴.

2.1.2 A la forma pronominala

• Exemples citats per Gayraud 1986 (p. 59-60)

(19) *Jamai s'es agu vist qu'un animau ague renega lo sarromen de sa meno* (J.D'Arbaud, *La Sauvagino*, cité par Lafont).

(20) *Dous us còps, s'es agu vis* (A. Chastenet, Nòrd-Périgord, cité par Lafont).

(21) *Totei lei personatges de carn e d'òsses que desempuèi 1942 an agut viscut e se son aguts manifestats* (Pessemesse, *L'Occitan*, nov. 1984)

• Exemple citat per Ronjat 1937 (§ 585)

(22) *Quand me siú agu coujà* (Arnaud et Maurin p. 292)

• Exemples citat per Giely 1995, (p. 50)

(23) *Me ié siéu agu passeja*.

(24) *S'es agu vist d'ordre douna en prouvençau o en diferent dialèite, dins li trecado li mai proche de l'enemi*. (V. Bernard)

• Exemple citats per Lavalade 1987, p. 24.

(25) *Lo chat e lo chen se son 'guts tòst acostumats*.

2.1.3 Subrecompausat mixte e subrecompausat « ordenari »⁵

La *Gramatica provençala* de Martin e Moulin (2007, p. 120) menciona l'existéncia dels tempses subrecompausats mixtes, mas clau cap d'alusion a l'existéncia o la non existéncias de tempses subrecompausats ordenaris dels vèrbes conjugats amb *èsser* :

« Cas des verbes conjugués avec “èsser” :

Pour ces verbes, on trouve des formes surcomposées telles que : [27] *I siáu agut estat. M'es agut arribat. S'es agut passejat* etc. »

Ronjat, per quant a el, coneis pas d'exemples de subrecompausats ordenaris dels vèrbes conjugats amb *èsser* :

« Je ne connais pas d'ex. correspondants avec “être” du type **sieu esta vengu*, mais on rencontre assez fréquemment des périphrastiques doubles du verbe “être” lui-même (surtout au parf., v. plus loin les ex.) formés en intercalant le part. passé de “avoir” entre les deux parties du périphrastique ordinaire » (§ 584).

Çò que ditz aquí Ronjat es que los tempses subrecompausats dels vèrbes conjugats amb *èsser* tals coma los descriu Alibert, existisson pas o, pel mens, semblan pas d'existir !

Camproux (1958) dins son *Étude syntaxique de parlars gévaudanais* comenta aquela frasa de Ronjat :

« De plus, Ronjat ne cite pas un seul exemple de temps surcomposé avec auxiliaire “être” répété ; il écrit à ce sujet : “Je ne connais pas d'ex. correspondants avec ‘être’ du type **sieu esta vengu*”. Dans nos parlars, au contraire, les tournures de ce genre-là sont fréquentes dans le langage de tous les jours : [(26)] *I sios jamai bengut aici ? – Si, i soui estat bengut* » (Camproux, p. 49)

Los exemples (6) e (9) çai subre son d'exemples autentic del subrecompausats ordenari de verbes conjugats amb *èsser*. N'avèm tanben trobat una ocurrencia dins l'enregistrament del discors espontaneu d'una locutritz nativa :

Mès la nuèch, quand li aviá de nèu, veniáun al pè de la porta dels estables de las fèdas e cridavan, los lops. Se la pòrta aviá pas tengut bon, e ben dintravan dedins. Aquò èra estat arribat, aquò !⁶

⁴ Se remarca tanben que *i ai agut demorat* es remplaçat per *i som estat demorat* a partir de la 4^{ena} edicion.

⁵ Prepausam d'apelar lo subrecompausat non mixte : *subrecompausat ordenari*.

⁶ Louise et Gabriel Pons, Cne del Pont, Disque 3 *Las velhadas al canton*, « Los lops » 00:10:00, in Cristian-Pèire BEDEL ed. (2007) *Roergue / Roergue*. Rodez : Al Canton (coffret amb dos libres e quatre CD).

2.2 Tempses subrecompausats a la votz passiva

- Exemples citats per Camproux (1958, p. 49)
(27) *Lou Gripet sara estat agut mourtificat.*
(28) *Lou rainal èra estat agut nhafrat, aquí dins lou pous.*
(29) *Aquela femna èra estada aguda vista dinc aquel endrech.*
- Exemples citats per Gayraud (1986, p. 59, 60)
(30) *A Menèrba ont i èra estat agut prepausat una bastida* (Pessemesse).
(31) *Coma s'èra estat causa que l'alegria sia aguda estada expandida sus li campàs de son país* (Pessemesse).
- Lavalade (1987, p. 24)
(32) *Eu garantirá çò que s'aura estat 'gut fach.*
(33) *Quò a estat 'gut fach.*⁷

Lafont (1967, p.172) tòrna prene l'exemple (28) citat per Camproux :

« Au passif, l'occitan utilise *aver* et la construction croisée vue ci dessus : *lo rainal èra estat agut nhafrat dins lo potz* (Camproux, *Syntaxe...*, p. 49) »

Los tempses subrecompausats de la votz passiva clavan tres auxiliars. S'est vertat qu'es impossible d'aver tres còps l'auxiliar *èsser* dins una forma verbala, vesèm qu'es perfiechament possible d'aver tres auxiliars en mesclant *èsser* et *aver* per formar de tempses subrecompausats al passiu ; amai se l'existéncia d'aqueles tempses aja escapat a Ronjat, coma o fa remarcar Camproux (1958, p. 49) :

« Enfin, Ronjat ne cite des formes périphrastiques doubles du verbe “être” formées en intercalant le participe passé de “avoir” entre les deux parties du périphrastique ordinaire que pour les verbes intransitifs : “Siés agudo estado en Arle, vous ?”, “M'es agu arriba de ié veire li prince Vitour e Louis mai que d'uno fes”. Or de telles formes s'emploient normalement dans le langage parlé de notre domaine à la voix passive. Le passif, en effet y possède les quatre temps réguliers du parfait de l'action antérieure indéterminée qui correspondent exactement aux quatre mêmes temps de l'actif. “*Aquelo fenno es estado agudo bisto dinc aquel endrech*” est l'équivalent au passif de “*Aquelo fenno l'òu agudo bisto dinc aquel endrech*”... »⁸

3. Perqué se pòt mesclar *èsser* e *aver* ?

Pr'auquò cossí analisar las formas que mesclan *èsser* e *aver* ? Que i trobam – çò sembla – lo vèrbe *aver* conjugat amb l'auxiliar *èsser* : *soi agut* etc., que sèrv, amb aquò, a conjugat de vèrbes que se conjugan normalament amb *èsser* !

En occitan vièlh *èsser* se conjuga mai que mai amb *aver* : *ai estat*, fr. ‘j’ai été’ mas se tròba tanben quauques còps lo tipe *soi estat*.

« Dans les temps composés, le participe *estat* est joint ordinairement avec *aver* : *ai estat, avia estat, auria estat* ; mais quelquefois la fonction d'auxiliaire est remplie par *esser* : *soi estat, seria estat*. » (Anglade 1921, p. 317).

⁷ Dins aqueles dos exemples, *èsser* es conjugat amb *aver*, aquò's normal dins d'unes parlars lemosins.

⁸ Camproux (1958, p. 48) fa tanben remarcar que per l'actiu, Ronjat cita pas que de formas amb l'auxiliar *èsser* conjugat al present de l'indicatiu : « Ronjat ne cite point d'exemples de ces formes [i.e. de formas subrecompausadas] qu'au présent du parfait de l'action antérieure indéterminée. C'est là une des raisons qui l'ont, sans doute, empêché d'aller jusqu'au bout de son analyse. Or dans l'usage populaire, c'est aussi bien à l'imparfait, au passé duratif, au passé pur et simple, au futur qu'au présent, que peut s'employer ce parfait de l'action antérieure indéterminée, du moins sur tout le territoire de notre domaine. Et cela tout à fait spontanément. Si Ronjat n'en a point relevé d'exemples dans le provençal littéraire, c'est que son information est incomplète ou que le provençal littéraire, influencé par le français, n'a retenu cet emploi qu'au temps le plus fréquemment employé, [...] Il est tout à fait normal d'y rencontrer [en Losèra] des phrases du type : “*Li abioù agut pana toutes sous pouns*” [...] ; “*L'aguèroun agut counouissut lo fi mot*” [...] ; “*L'auren agut bist lou cantou de las fados*”... ». Veire tanben pus naut, al 2.1.3 : *Aquò èra estat arribat, aquò !*

« Dans la plupart de nos parlers, le verbe “être” est son propre auxiliaire... Ce type semble moins ancien que *a estat* (cf. Einfg. 212), très répandu en vpr. Et encore usité par Bellaud,... » (Ronjat, p. 198, § 583)

Existís tanben una tresena forma *soi agut*, sinonime de *ai estat* e de *soi estat*, que se manten en occitan pòst-medieval : « Enfin, on trouve même la combinaison *soi avut : agut suy en lur cort = ai estat en lur cort* » (Anglade p. 317). Se poiria dire qu’es un biais de conjuguar lo vèrbe *èsser* amb l’auxiliar *èsser* e lo participi de *aver*. Ronjat senhala qu’aquela forma se rescontra mai que mai a l’est, mas qu’es pas desconeguda a l’oèst (§ 585). Per Lafont (1967, p. 171), es mai que mai una forma nòrd-occitana : « Dans la même zone [i.e. en nòrd-occitan] on a connu une métathèse des éléments du syntagme : *som agut...* ».

Qué que ne siá, aquela forma, coma forma dels temps compausats de *èsser* emplegat coma copula per introdure un predicat nominal o adjectival – valent a dire : mai que coma auxiliar – es plan atestada dins los textos, mai que mai, pels periòdes pus recents, dins la partida orientala de l’espand occitan :

• Sègles XIII e XIV

(34) *E es lor agutz tant leals* (Roman de Jaufre, Ronjat, § 585)⁹ ‘e lor es estat tant leal’

(35) *Ara-m-digas ... si non es aguda / Al rei ... Seiner, dis ela, si soi ben.* (Roman de Jaufre, Ronjat, § 585) ‘Ara diga me s’es pas estada del rei ... Sénher – çò ditz – o soi ben’

(36) *Pero tos temps son avutz dur* (Breviari d’amor, v. 11773, Ronjat § 585) ‘Pr’aquò tos temps son estats durs’

(37) *cant aisso fon agut* (Vita de santa Docelina, v. 112, Lafont p. 171) ‘quand aiçò foguèt estat’

(38) *sia aguda* (Vida de santa Maria Magdalena, v. 807, Lafont p. 171) ‘siá estada’

(39) *son aguts donats* (Roman d’Arles, v. 512, Lafont p. 171) ‘son estats donats’

• Briançonés e Embrunés, sègles XV e XVI

(40) *Quand sen agús a Lyon* (Missive Briançon, Ronjat § 585) ‘Quand sèm estats a Lion’

(41) *Totjort soy agú plus fervent* (StA, v. 1594, Sibille 2007) ‘totjorn soi estat pus fervent’

(42) *deygetá sen agú* (StE, v. 1191, Sibille 2007) ‘sèm estats regitats’

(43) *agú forsa de s’enfuyre* (StE, v. 1196, Sibille 2007) ‘es estat forçat de s’enfugir’

(44) *Vous n’agrà trobá ung melhor / Que foro agú vostre pastor* (StE, v. 1222-1223, Sibille 2007) ‘N’auriatz trobat un melhor que seriá estat vòstre pastor’

(45) *Dequí que nos es agú sus* (StM, v. 1208, Sibille 2007) ‘Entrò que nos es estat dessus’

(46) *Nos sen agú en pauretá* (StAnt, v.71, Sibille 2007) ‘Sèm estats en pauretá’

(47) *Deoque la voluntá de Diou es agú / Que nos ha si ben saulá e pagú.* (StAnt, v. 3351-3352, Sibille 2007) ‘D’abòrd que la voluntat de Diu es estada que nos a tan plan sadolats e repaissuts’

(48) *Car ansynt m’es agú revellá* (PeP, v. 2395, Sibille 2007) ‘Que aital m’es estat revelat’

(49) *sen agús taxás* (LJFR, § 248, Sibille 2007) ‘sèm estats taxats’

(50) *que son agus fach* (LJFR, § 725, Sibille 2007) ‘que son estats faches’

(51) *que eron agus donas* (LJFR, § 1136, Sibille 2007) ‘qu’èran estats donats’

• Provença, sègles XV-XVII

(52) *qui en fossa agut consent* (Archiu de St Martin de Vesubia, Ronjat § 585) ‘que ne foguèsse estat consent’

(53) *qui fossa agut present* (Archiu de St Martin de Vesubia, Ronjat § 585) ‘que foguèsse estat present’

(54) *que sia agut enemic* (Gouiran, *Potentia*, « introduction » 27.3.) ‘que sia estat enemic’

(55) *es agut contrari* (Brueys, Ronjat, § 585) ‘es estat contrari’

(56) *aquò non fousso pas agut* (Brueys, *Jardin...* II p. 221, Lafont p. 171) ‘aquò seriá pas estat’

(57) *que rés sié coummo vous agut* (id. I p. 395) ‘que degun siá estat coma vos’

(58) *aqueou que la canson a compausada / es agut en gran pron de vegado* (Belaud, Lafont p. 171)

(59) *siéu agut lou proumié troumpat* (Zerbin, Ronjat, § 585) ‘soi estat lo premier trompat’

(60) *vous siéu agut toujours auprès* (Zerbin, Ronjat, § 585) ‘soi totjorn estat auprès de vos’

Dins la lenga actuala, aquelas formas, dins lor emplec de copula (valent a dire mai que dins los temps compausats e subrecompausats) se son pas conservada que dins lo reire país de Niça :

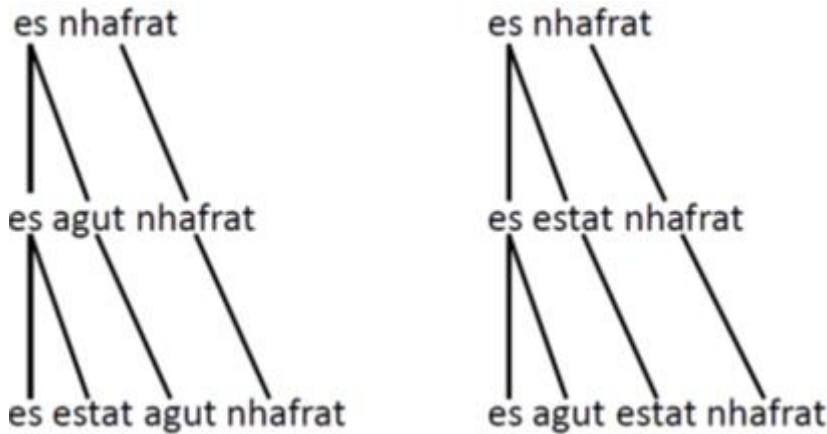
(61) *la vaco es aguiò manjau per li loups* (Vésuvia : A. Grinda, *Le silence des merveilles*¹⁰, p. 15)

⁹ Cal legir : « *Roman de Jaufre*, citat per Ronjat, § 585 » etc.

(62) *la causo la pu laido qu'ai visto es aguiò na crous* (id. p. 23)

(63) *lou mai que a arancà l'amiraciou, es agù uno cavo jamai, jamai visto o lo mountagno.* (Tineia : S. Maynard, *Crounicoi de Santo Pèirounello*¹¹, p. 98)

Mas an permés de generar, al passiu, de tempses subrecompausat (amb tres auxiliars) parallèls a los de l'actiu, segond los esquèmas següents :

Se metèm *es* dins *es nhafrat* al passat compausat segond l'esquèma *es agut*, aquò balha : *es agut nhafrat* (forma que s'es pas conservada dins la lenga actuala en defòra del reire país de Niça), se metèm puei *es* dins *es agut nhafrat* al passat compausat segond l'esquèma *es estat*, aquò balha *es estat agut nhafrat*. Al revers se metèm *es* de *es nhafrat* al passat compausat segond l'esquèma *es estat* aquò balha *es estat nhafrat*, se metèm puei *es* dins *es estat nhafrat* al passat compausat segond l'esquèma *es agut*, aquò balha *es agut estat nhafrat*.

Aital avèm las formas subrecompausadas del passiu parallèlas a las de l'actiu amb doas variantas possiblas per cada forma del passiu :

ACTIU	PASSIU	
<i>a agut vist</i>	<i>es estat agut vist</i>	<i>es agut estat vist</i>
<i>aviá agut vist</i>	<i>èra estat agut vist</i>	<i>èra agut estat vist</i>
<i>agèt agut vist</i>	<i>foguèt estat agut vist</i>	<i>foguèt agut estat vist</i>
<i>aurà agut vist</i>	<i>serà estat agut vist</i>	<i>serà agut estat vist</i>
<i>auriá agut vist</i>	<i>seriá estat agut vist</i>	<i>seriá agut estat vist</i>
<i>aja agut vist</i>	<i>siá estat agut vist</i>	<i>siá agut estat vist</i>
<i>agèsse agut vist</i>	<i>foguèsse estat agut vist</i>	<i>foguèsse agut estat vist</i>

Lo tipe *es agut estat vist* sembla pas tan frequent coma lo tipe *es estat agut vist* (cf. ex. 27 a 33). Çà que la n'avèm trobat mai d'una atestacion, mai que mai dins d'autors o de « scriptors » de l'est de l'espandi occitan :

- *La testa li vira, coma aquò li es agut estat arribat quand se clinèt sus un avenc* (Robert Lafont, *La Festa*¹²).
- *Son de causas que son agudas estadas lèu esprovadas.* (in *Cronicas de l'agachaire*, IEO 06, 07/02/2010¹³).
- *La Danisa èra aguda estada embestiada mai d'un còp* (sul site macarel.net¹⁴).

¹⁰ Alain GRINDA (1993) : *Le silence des merveilles*. Le Chaffaut (04) : Éditions de l'Envol (recuelh de novèlas en occitan et en francés).

¹¹ Sully MAYNART (2001) : *Counicoi de Santo Pèirounello*. Roquebillière (06) : Serre.

¹² Citat per Nicole Nivelles : <<http://www.abacoc.net/Annexe%20Global/Recherche%20PDF/Vertigo.pdf>>

¹³ <<http://ieo06.free.fr/spip.php?article1818>>

¹⁴ http://www.macarel.net/LV_recerca_per_mot_clau?tid=38

- *E m'es agut estat dich que de calandrons poian ansinda corregir lor papeta quand parlava "patois"* (Felip Martèl sul site taban.canalblog.com¹⁵).
- *M'es agut estat dich que foguèron victimas de represalhas...* (Pèire Pessamessa, in « Recerca istorica : lo movement provençau e occitan durant leis oras sombras », *Ethnisme*, n° 71, p. 8)
- Veire tanben l'exemple (31), çai subre, de Pèire Pessamessa.

Dins un forum sus Yahoo Groups podèm legir que :

« L'auxiliar es el meteis al passat compausat mas demòra lo meteis coma dins la forma compausada "simpla" :

- "a cantat" → "a agut cantat"
- "es passat" → "es estat passat"
- "s'es trufat de ieu" → "s'es estat trufat de ieu"

Quand deuriam aver dos còps "estat" adarré, s'emplega "agut" per la primièira occurréncia de la forma : "es estat brave qques còps" → non pas "es *estat estat brave" mas → "es agut estat brave" »¹⁶

Cresèm que o caldriá completar e rectificar aital :

« L'auxiliar es el meteis al passat compausat. Dins los vèrbes conjugats amb *aver* demòra totjorn lo meteis coma a la forma compausada "simpla", mas pòt cambiar a la forma compausada "simpla" dels vèrbes conjugats amb *èsser* :

- "a cantat" → "a agut cantat"
- "es passat" → "es estat passat" o "es agut passat"
- "s'es trufat de ieu" → "s'es agut trufat de ieu" o "s'es estat trufat de ieu"

Quand deuriam aver dos còps "estat" adarré, s'emplega "agut" per la primièira o la segonda occurréncia de la forma : "es estat brave qques còps" → non pas "es *estat estat brave" mas → "es estat agut brave" o "es agut estat brave" ».

4. Formas inanalissablas

Avèm relevat dins Gayraud (1986, pp. 59-60) doas occurréncia de formas que cumulan la forma del passiu amb tres auxiliars, amb lo pronom reflexiu de la forma pronominala :

(64) *S'es estat agut vist que ...* (Miremont p. 25)

(65) *Esperar los soldats al canton del bòsc, los tirar coma de lapins ... S'es agut estat fach* (I. Roqueta, Lengadòc Roge, p. 164).

Aquestas formas aberentas e inanalissablas – es pas teoricament possible d'aver un pronom reflexiu al passiu – se pòdon explicar coma un crosament entre la forma de la votz passiva e la de la « votz » pronominala : *s'es estat agut vist* resulta de la « fusion » de *es estat agut vist* e *s'es agut vist*, qu'an lo meteis sens ; aital meteis, *s'es agut estat fach* representa lo crosament de *es agut estat fach* e *s'es agut fach*.

5. Per tornar a l'actiu

Se sap que los tempses subrecompausats tenon doas valors. Dins una proposicion subordinada an una valor mai que mai temporal : marcan l'antèriorita del procès de la subordinada per rapòrt a lo de la principal : *E quand son estats arribats e an agut repausat, lor letras an bailadas al dit Sant Paire*. Dins una proposicion principal an una valor aspectuala : marcan un « perfach de l'accion anteriora indéterminada » segond la terminologia de Camproux (1954, pp.45-46) , valent a dire une accion situada a un moment indeterminat del passat qu'es pas un passat pròche e qu'a pas, o pas mai, de rapòrt amb lo present : *Dins aquel bòsc, n'i soi agut passejat* (mas fa plan temps e pòdi pas precisar quora) ; pòt tanben exprimir qu'un estat resultant o un fach abitual o recurrent dins lo passat es revolut dins lo present : *Avèm agut meissonat amb lo volam* (mas ara o fasèm pas pus).

¹⁵ <<http://taban.canalblog.com/archives/2010/09/22/19136510.html>>

¹⁶ Patrick Sauzet <https://br.groups.yahoo.com/neo/groups/parlar_occitan/conversations/messages/8349>

Per quant als vèrbes conjugats amb *èsser* (intransitiu o transitiu conjugats a la forma pronominala), òm se pòt demandar se lo subrecompausat ordenari e lo subrecompausat mixte son totjorn equivalents e s'es indiferent d'emplegar l'un o l'autre. Per l'emplec aspectual los exemples qu'avèm balhat fan veire que las doas formas son equivalentas, amai s'i pòt aver d'usatges diferents o de preferéncias segond los parlars, d'unes parlars posquent emplegar exclusivament o preferencialament lo subrecompausat ordenari, d'autres exclusivament o preferencialament lo subrecompausat mixte. Per contra, avèm pas poscut trobar d'exemples de l'usatge del subrecompausat mixte per la valor temporal e intuitivament aquel emplec nos sembla pas « natural » : une frasa coma *E quand son aguts arribats, lor letras an bailadas al Sant Paire* nos sembla pas possible. Fasèm donc l'ipotèsi que lo subrecompausat ordenari se pòt emplegar per la valor temporal tan coma per la valor aspectual, alara que lo subrecompausat mixte se pòt pas emplegar que per la valor aspectual. Mas aquò's pas qu'una ipotèsi que demandariá d'èsser verificada sus de donadas autentica amb de còrpus bèlses que a l'ora d'ara existisson pas per l'occitan.

6. Conclusion

Dins la lenga moderna, las atestacions de tempes subrecompausats mixte qu'avèm poscudas trobar, concernisson : Provença, Auvernhe, Lemosin, Nord-Peiregòrd, Sud-Peiregòrd¹⁷, Roergue. Aquelas formas existisson pas en gascon ; nimai – çò sembla – en lengadocian aquitano-pirenenc (País de Foish, Narbonés, Tolosan, Agenés), çò qu'explicariá qu'Alibert qu'èra natiu de Bram dins Aude se siá pas trachat de lor existéncia o las aja negligidas. Es probable tanben qu'Alibert coneissiá pas lo trabalh de Ronjat, amai se lo tòme III de la *Grammaire istorique...* (1937) que consituís la tèsi de Ronjat, èra ja paregut en 1913 jol títol : *Essai de syntaxe des parlars provençaux modernes*.

Qué que ne siá, los tempes subrecompausats mixtes de l'actiu e los tempes subrecompausats del passiu son de formas plan atestadas en sincronia e en diacronia, e dins mai d'un dialecte. Son de formas legitimas que se devon ensenhar coma talas e que s'ameritan pas d'èsser negligidas o oblidadas dins las gramaticas.

Joan SIBILLE,
CNRS (UMR 5263) / Universitat Tolosa – Joan Jaurés

Bibliografia

- ALIBERT, Loís (1976) : *Gramatica occitana segon los parlars lengadocians*. Montpelhièr : CEO (2da édition).
- AMMAN, Andreas (2007) : « The fate of “redundant” verbal forms – double perfect constructions in the languages of Europe », *Sprachtypologie und Universalienforschung*, 60, p. 186-204.
- ANGLADE, Joseph (1921) : *Grammaire de l'ancien provençal*. Paris : Klincksieck.
- BORGHESAN, Barbara (1987-1988) : *Forme verbali „surcomposées“ in francese e in altre lingue romanze*. Udine [tesi de laurea inedita].
- CAMPROUX, Charles (1958) : *Étude syntaxique des parlars Gévaudanais*. Paris : PUF.
- CAMPROUX, Charles (1963) : « À propos des temps surcomposés », *Défense de la langue française* 19, p. 21-24.

¹⁷ Lo nòrd de Peiregòrd es de dialecte lemosin, lo sud de dialecte lengadocian .

- CHATBERT Raimond (1990) : « Questions de lenga : tempes subrecompausats », *Oc*, CCXCIV – XIII^a tièira, p. 38-42.
- GAYRAUD, Pau, alias RIQUETA (1986) : *La sintaxi milarguesa*. Rodez : Subervie.
- GIELY, Bernard (1995) : *Grammaire du verbe provençal* : Marseille : Prouvènço d'aro.
- GOUIRAN Gérard & HÉBERT, Michel (1997) : *Le Livre Potentia des États de Provence, 1391-1523*. Paris : Éditions du Comité des Travaux historiques et scientifiques.
- LAFONT, Robert (1967) : *La phrase occitane. Essai d'analyse systématique*. Paris : PUF.
- LAVALADE, Yves (1987) : *La conjugaison occitane (Limousin)*. Limoges : IEO 87 / La Clau lemosina.
- MARTIN Guy & MOULIN Bernard (2007) : *Grammaire provençale et atlas linguistique*. Aix-en-Provence : CEO / CREO Provença.
- MELCHIOR, Luca (2012) : « Tra esperienzialità e iteratività : il 'passé surcomposé à valeur spéciale' in francese (e in altri idiomi romanzi) », *RLiR*, 301-302, p. 65-98.
- POLETO, Cecilia (2009) : « Double auxiliaries, anteriority and terminativity », *Journal on Comparative Germanic Linguistics* 12, p. 31-48.
- RONJAT, Jules (1937) : *Grammaire istorique (sic) des parlers provençaux modernes*, tème III. Montpellier : SLR.
- SALVAT, Joseph, *Gramatica occitana* (1^{era} edicion 1943, 3^{nda} ed. 1974, 4na ed. 1978). Toulouse : Collège d'Occitanie.
- SIBILLE, Jean (ed.) / RICHARD, Marcellin (2007) : *La Passion de saint André suivie d'une étude linguistique comparée par Jean Sibille*. Paris : Champion.
- VERNET, Florian (2000) *Dictionnaire grammatical de l'occitan moderne selon les parlers languedociens*, CEO, Montpellier.

Abreviacions

v.	vers
StA	<i>Passion de sant Andriu</i>
StAnt	<i>Mistèri de sant Antòni</i>
StE	<i>Mistèri de sant Eustaci</i>
StM	<i>Mistèri de sant Martin</i>
PeP	<i>Historia Petri et Pauli</i>
LJFR	<i>Libre jornal de Fazy de Rama</i>